

є законодавчим актом». Тому суд визнав, що в умовах невиконання Президентом України власної передвиборної програми «підстав для визнання бездіяльності Президента України протиправною немає».

Таке рішення суду слід сумістити із тим, що, згідно з чинною на той час ст. 10 Закону «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI, Програма діяльності Кабінету Міністрів України має базуватися саме на передвиборній програмі Президента України. Ця норма була єдиним ув'язуванням у вітчизняному законодавстві передвиборних програм та нормативних (правових) програм як джерела програмного регулювання. Втім, на практиці несхвалення у 2010–2013 рр. урядами України програм власної діяльності корегувалося із фактом затвердження Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада» 2 червня 2010 р. на засіданні Комітету з економічних реформ, утвореного згідно з Указом Президента України від 26 лютого 2010 р. № 273.

Ця програма у 2010–2013 рр. визначалася у нормативних актах, як «програма діяльності Президента України». Така ситуація призвела до змін в ув'язуванні передвиборних та правових програм. При пропорційній виборчій моделі та в умовах парламентсько-президентської республіки дослідники можуть вказати на такий ланцюжок: «партійна програма — передвиборна програма на виборах до Верховної Ради України — програма парламентської коаліції — програма діяльності уряду, сформованого Верховною Радою України — державна програма економічного і соціального розвитку України — державні цільові програми — інші цільові програми (регіональні, муніципальні, відомчі)». Подібна модель працювала у 2006–2009 рр. та була відновлена у 2014 р.

За умов президентсько-парламентської республіки до 2006 р. та у 2010–2013 рр. такий ланцюжок міг мати іншу форму: «передвиборна програма кандидата у Президенти України — програма діяльності Президента України — програма діяльності уряду, сформованого Президентом України — державна програма економічного і соціального розвитку України — державні цільові програми» і т. д. При його конструюванні слід додатково врахувати такі фактори, як згадане рішення суду від 21 липня 2011 р. № П/9991/367/11 та невизначений правовий статус Програми економічних реформ на 2010–

2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна влада». Також слід вказати на послідовне, у порушення норм Конституції та законів України, несхвалення у 2010–2013 рр. Програми діяльності Кабінету Міністрів України. Скасування інституту Державної програми економічного та соціального розвитку України шляхом внесення змін у Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23 березня 2000 р. № 1602-III законом України від 16 жовтня 2012 р. № 5463-VI, залишається чинним досі.

Сучасна модель програмного регулювання, що склалася через відновлення дії Конституції України у редакції 2004 р. та відповідні зміни законодавства, посилює політико-правову роль партійних програм та передвиборних програм народних депутатів України. Ці програми можуть не враховуватися у діяльності уряду з опрацювання власної програми, у розробленні урядових державних цільових програм та у програмуванні урядом Державного бюджету. Водночас і парламентська, і президентська моделі політико-правового забезпечення програмного регулювання розвитку України в умовах централізованої держави не передбачають місця для передвиборних програм, що висуваються на місцевих виборах.

Берченко Григорій Валерійович
ННУ імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., доцент кафедри
конституційного права України,

Летнянчин Любомир Іванович
ННУ імені Ярослава Мудрого,
к. ю. н., доцент кафедри
конституційного права України

ПОЗБАВЛЕННЯ ЗВАННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

4 лютого 2015 р. Верховна Рада України ухвалила Закон № 144-VIII «Про позбавлення В. Януковича звання Президента України». Водночас, як відомо, відповідно до ч. 3 ст. 105 Конститу-

ції України звання Президента України охороняється законом і зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент України не був усунений з поста в порядку імпічменту. В. Янукович з посади в порядку імпічменту усунутий не був. Чи конституційними можна вважати в такому разі дії українського парламенту?

Оцінюючи зазначений вище Закон України, на нашу думку, варто виходити із наступного. Конституція України визначає Президента України як главу держави, який виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина (ст. 102). Новообраний Президент України при вступі на пост на урочистому засіданні Верховної Ради України складає присягу (ст. 104 Конституції України).

Конституція України (ст. 108) встановлює підстави дострокового припинення повноважень Президента України, а саме:

- 1) відставки;
- 2) неможливості виконувати свої повноваження за станом здоров'я;
- 3) усунення з поста в порядку імпічменту;
- 4) смерті. Що стосується першої, другої та четвертої підстав, то вони не пов'язані з неправомірними діями Президента. Третя ж підстава — усунення Президента України в порядку імпічменту напряму пов'язана зі здійсненням Президентом неправомірних дій у вигляді державної зради чи іншого злочину, що встановлюється в порядку спеціальної процедури, визначеної в статті 111 Конституції України.

Водночас 22 лютого 2014 року Верховна Рада України ухвалила постанову № 757-VII «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України», в якій встановила, що Президент України В. Янукович у неконституційний спосіб самоусунувся від здійснення конституційних повноважень та є таким, що не виконує свої обов'язки.

Варто зазначити, що в Конституції України не врегульована ситуація можливого самоусунення Президента України від виконання обов'язків. Саме тому Верховна Рада України була змушена вдатися до ухвалення відповідної постанови і призначила дострокові вибори Президента України. Такі дії Верховної Ради України сприяли уникненню ситуації безвладдя і обрання легітимного Президента України.

Більше того, ч. 2 ст. 1 Закону України «Про очищення влади» від 16.09.2014 р., вказує на «узурпацію влади Президентом України Віктором Януковичем».

Як зазначається у Висновку Венеціанської Комісії щодо Закону України «Про очищення влади» (закон «про люстрацію») в Україні, схваленому на її 101-й Пленарній сесії (Венеція, 12–13 грудня 2014 р.), «у лютому 2010 р. Президент Янукович переміг на президентських виборах в Україні... Ситуація в країні почала поступово погіршуватися. Були вжиті заходи, спрямовані на придушення опозиційних сил...» І хоча у тому ж Висновку Венеціанська Комісія робить застереження стосовно того, що «звернутися до широкомасштабних заходів люстрації щодо цього конкретного періоду означатиме поставити під сумнів фактичне функціонування правової та нормативно-правової бази України як демократичної держави, заснованої на принципі верховенства права», одночасно підкреслюється, що «оцінка існування підстав для таких заходів є компетенцією не Венеціанської комісії, а української влади».

Оскільки вказані нормативно-правові акти ніколи не визнавалися Конституційним Судом такими, що не відповідають Конституції України, то діє презумпція їх конституційності. Тому на нашу думку, ч. 3 ст. 105 Конституції України (щодо збереження звання Президента України довічно, якщо тільки Президент не був усунений з поста в порядку імпічменту) щодо В. Януковича потрібно розглядати в системному взаємозв'язку зі ст. 102 і ст. 104 Конституції України, постановою Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України», Законом «Про очищення влади» а також застосовувати телеологічний спосіб тлумачення норм Конституції.

Метою збереження звання за Президентом України довічно є забезпечення юридичних і матеріальних гарантій. Презюмується, що Президент України дотримується присяги і є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. При цьому в Конституції України зроблене виключення для цього — усунення Президента України в порядку імпічменту.

Такий підхід конституцієдавця можна пояснити легітимною метою — необхідністю юридичної констатації факту порушення

Президентом присяги. Самоусунення Президента від виконання своїх обов'язків безумовно можна вважати порушенням присяги Президентом.

Більше того, законодавець був змушений вдатися до люстраційних заходів щодо певного кола посадових осіб, які працювали під час перебування В. Януковича на посту Президента України, а самого В. Януковича визначено як такого, що узурпував владу. Саме тому позбавлення В. Януковича звання Президента України підпорядковане легітимній меті — як юридична оцінка факту самоусунення від виконання своїх обов'язків, а також узурпації ним влади.

Тому виходячи з мети забезпечення цінностей Конституції України, зокрема, принципу верховенства права, народовладдя, вважаємо, що в цій ситуації позбавлення В. Януковича звання Президента України відповідає Конституції України.

Висоцький Володимир Мирославович

Львівський державний університет

внутрішніх справ,

к. ю. н., доцент кафедри

адміністративного права

та адміністративного процесу

ЕЛЕКТРОННЕ ГОЛОСУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ

В умовах становлення громадянського суспільства демократія визнана кращою формою правління більшістю країн світу, хоча традиційні форми її здійснення мають значні вади. Розвиток суспільства та новітніх технологій є передумовою для розвитку самої демократії — перш за все зазнають змін форми взаємодії громадян та держави. Саме тому в умовах сьогодення надзвичайної ваги набуває саме електронна демократія, під якою розуміється відкритість державної влади, підвищення ефективності політичного керування й активне залучення громадян у прийняття політичних рішень на основі інформаційно-комунікативних технологій.

Однією з важливих складових електронної демократії є е-голосування, що передбачає здійснення голосування за допомогою електронних засобів, а також процес автоматичного підрахунку голосів за допомогою електронних пристроїв та спеціального програмного забезпечення.

Серед низки переваг застосування електронного голосування (е-голосування) у виборчому процесі виділяють такі:

- швидкий підрахунок голосів та точніші результати;
- зручний спосіб голосування, більш пристосований до потреб зростаючого мобільного суспільства (голосування з-за кордону), а також до потреб хворих виборців та людей із обмеженими можливостями (звукові виборчі бюлетені для сліпих виборців);
- підвищена участь у виборах при використанні інтернет-голосування;
- запобігання шахрайству на виборчих дільницях та під час табуляції результатів шляхом зменшення втручання людей;
- можливість застосування багатомовних інтерфейсів, які можуть слугувати багатомовному електорату краще, ніж виборчі бюлетені;
- зменшення чисельності зіпсутих виборчих бюлетенів, оскільки виборчі системи можуть застерігати виборців щодо недійсних голосів;
- потенційно довгострокове заощадження коштів шляхом економії часу працівників на виборах, а також зменшення затрат на виготовлення та розповсюдження виборчих бюлетенів;
- заощадження коштів (уникнення затрат та транспортування бюлетенів, затримок в отриманні та передачі);
- зменшення інцидентів продажу голосів та сімейного голосування, уможливлуючи голосування одного виборця в декількох виборчих округах.

На сьогоднішній день в багатьох країнах світу запроваджена система електронного голосування. Так, США, Канада, Бразилія, Індія, Бельгія, Австралія, Естонія, Південна Корея використовують електронну систему голосування, а Франція, Іспанія, Португалія, Італія, Норвегія, Швейцарія, Казахстан, Японія, Китай проводять експерименти по її використанню.